

29. 1906. г. Четверг, 12 Мая

ВОСХОДЪ

№ 19.

Телефон № 1032

Специальныя выходы по причинам, отъ редакціи независимы. По той же причине не можемъ принимать корреспонденцію изъ Италіи — Криканы данъ.

Loco

Willy Kohn

Block

ממהפכה למלחמה

הפוליטיקה היהודית ברוסיה, 1914-1907

ולדימיר לוין

הד הזמן

№ 282

№ 11

Каша Мрибука

еженедѣльникъ

הפנודיע

РАМОНДА

Вильнеръ Вохенблатъ

№ 4

וויילנער וואכענבלאט

ולדימיר לויין

ממהפכה למלחמה

ולדימיר לוין

ממהפכה למלחמה

הפוליטיקה היהודית ברוסיה, 1907–1914

מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי
ירושלים

המערכת המדעית

פרופ' יוסף הקר (יו"ר), פרופ' דוד אסף, פרופ' מוטי גולני, פרופ' אלימלך הורוביץ, פרופ' יפעת וייס, מר יחזקאל חובב, מר צבי יקותיאל, פרופ' אמנון רז-קרקוצקין
מרכזת המערכת: מעין אבינרי-רבהון

עריכה לשונית: זהבה כנען
הפקה והבאה לדפוס: יחזקאל חובב

ספר זה יוצא לאור בסיוע

משרד התרבות והספורט – מינהל התרבות והאמנויות

בית שלום עליכם

מרכז צ'ריק לתולדות הציונות, היישוב ומדינת ישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים
מרכז ליאוניד נבולין לחקר יהדות רוסיה ומזרח אירופה, האוניברסיטה העברית בירושלים
האיגוד העולמי למדעי היהדות
מכון גוטאיינר לחקר הבונד ותנועת הפועלים היהודית, אוניברסיטת חיפה

מסת"ב 1-329-227-965-978

מספר קטלוגי 185-657

© כל הזכויות שמורות למרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי, תשע"ו

© Copyright by The Zalman Shazar Center for Jewish History, Jerusalem

Printed in Israel, 03/2016

אין להעתיק או להפיץ ספר זה או קטעים ממנו, בשום צורה ובשום אופן, אלקטרוני או מכני, לרבות צילום או הקלטה, ללא קבלת אישור בכתב מהמוציא לאור.

סדר ועימוד: מרכז זלמן שזר
הדפסה: דפוס קורדובה, חולון

לזכרון של סבתי ואמי ז"ל
אסיה מרימסקי (1919-2005)
וליודמילה מרימסקי (1937-2005)
באהבה ובתודה

תוכן העניינים

11	פתח דבר
13	מבוא: עידן הראקציה (1907–1914) ויהודי האימפריה הרוסית
	יהודי האימפריה הרוסית בתחילת המאה העשרים 17
	הכוחות הפוליטיים היהודיים בתחילת המאה העשרים 23
	חלק ראשון: הפוליטיקה היהודית בפרלמנט הרוסי
33	מבוא לחלק הראשון
34	פרק ראשון: הדומה הממלכתית ומערכת השלטון הקונסטיטוציוני למחצה
	ניקולאי השני ועמדתו כלפי היהודים 35
	מועצת הממלכה ומקומה בפוליטיקה היהודית הפרלמנטרית 38
	מדיניות הממשלה ב'שאלה היהודית' 39
46	פרק שני: הבחירות לדומה השלישית
	חוק הבחירות של 3 ביוני 1907 46
	היהודים בבחירות לדומה השלישית, 1907 50
	הכנות לבחירות לדומה השלישית 52
	מסע הבחירות לדומה השלישית 54
	תוצאות הבחירות לדומה השלישית 58
66	פרק שלישי: הפוליטיקה היהודית והדומה השלישית, 1907–1912
	הנציגות היהודית והצעת החוק על ביטול תחום המושב 75
	לקחים מפעילות הדומה השלישית 91
97	פרק רביעי: הבחירות לדומה הרביעית, 1912
113	פרק חמישי: הפוליטיקה היהודית והדומה הרביעית, 1912–1914
	השאלה היהודית בדומה הרביעית 114
	הנציגות היהודית בימי הדומה הרביעית 122
125	סיכום החלק הראשון

חלק שני: הקבוצות הלא־סוציאליסטיות והמעבר מפוליטיקה לעבודה 'אורגנית'

מבוא לחלק השני 129

פרק שישי: שאלת המוסד המייצג של כלל יהודי רוסיה
התפרקות 'הברית להשגת מלוא הזכויות' 130
קונגרס האלקטורים היהודים: גלגולו של רעיון 137

פרק שביעי: 'הקבוצה היהודית העממית'
מצעה של 'הקבוצה העממית' 149
הגשמת המצע הלכה למעשה 154

פרק שמיני: 'הקבוצה היהודית הדמוקרטית' 167

פרק תשיעי: הפולקס־פרטיי 173

פרק עשירי: ההסתדרות הציונית ברוסיה 183

פרק אחד עשר: ההסתדרות הטריטוריאלסטית היהודית 210

סיכום החלק השני 224

חלק שלישי: הסוציאליסטים היהודים ומיזוגם בפעילות הכלל־יהודית

מבוא לחלק השלישי 229

פרק שנים עשר: המשבר של 1907 במפלגות הסוציאליסטיות
מפלגת הפועלים היהודית הסוציאליסטית (סאָר"פ) 232
הבונד 237

מפלגת הציונים הסוציאליסטים 247

מפלגת 'פועלי ציון' 253

משבר 1907: קווים כלליים 261

פרק שלושה עשר: האיגודים המקצועיים 263

האיגודים המקצועיים היהודיים בשנת 1907 265

האיגודים המקצועיים היהודיים בשנים 1908–1914 272

פרק ארבעה עשר: הפעילות התרבותית של המפלגות הסוציאליסטיות
הפעילות התרבותית באיגודים המקצועיים 279

- סוגיית המפלגתיות באגודות הלגליות להשכלה 280
- הפעילות התרבותית של הבונד 284
- הסוציאליסטים ב'אגודה היהודית לספרות' וב'חברת מפיצי השכלה' 292
- הפעילות התרבותית של הסוציאליסטים: ארגון ודרכי פעולה 295
- קווים לדמותה של הפעילות התרבותית הסוציאליסטית 301
- פרק חמישה עשר: המפלגות הסוציאליסטיות היהודיות בשנים 1914–1908:
- ענייני ארגון 304
- המרכזים המפלגתיים בשנות הראקציה 304
- הפעילות המפלגתית בשנות הראקציה 314
- פרק שישה עשר: המפלגות הסוציאליסטיות היהודיות בשנים 1914–1908:
- נתיבים חדשים 329
- הניסיונות לאיחוד הכוחות 329
- תמורות גאוגרפיות בתנועת הפועלים היהודית לאחר 1907 336
- הסוציאליסטים היהודים בחיים הציבוריים לאחר 1907 340
- סיכום החלק השלישי 346
- חלק רביעי: סוגיית הקהילות היהודיות
- מבוא לחלק הרביעי 351
- פרק שבעה עשר: הקהילות היהודיות בשנים 1909–1907 352
- מצבן החוקי והמעשי של הקהילות 352
- הפנייה הציבורית לסוגיית הקהילות בשנים 1909–1907 361
- פרק שמונה עשר: אספת קובנה ב־1909 ו'אספת היהודים' ב־1910 367
- ההכנות לאספת קובנה 367
- מהלכה של אספת קובנה 375
- 'אספת היהודים' שליד הוועדה הרבנית 383
- פרק תשעה עשר: סוגיית הקהילות לאחר אספות 1909 ו־1910 388
- 'הוועד הקובנאי' ופעילותו 388
- 'הוועד הקובנאי' וסוגיית הקהילות 392
- סוגיית הקהילות במחנה הסוציאליסטי 395
- סיכום החלק הרביעי 400

חלק חמישי: החברה האזרחית ב'רחוב היהודי'

- 403 מבוא לחלק החמישי
- 404 פרק עשרים: החברה האזרחית היהודית באימפריה הרוסית
בין חברה אזרחית לאוטונומיה לאומית למחצה 404
האליטה הפוליטית היהודית 414
השוואה עם קבוצות אחרות בפוליטיקה הרוסית 418
- 424 פרק עשרים ואחד: סיכום: עידן 1907–1914 בתולדות יהודי האימפריה הרוסית
- 433 ביבליוגרפיה
- א. ארכיונים 433
- ב. עיתונים וכתבי עת 435
- ג. ספרים ומאמרים 438
- 479 מפתח

פתח דבר

כאשר למדתי בפקולטה להיסטוריה באוניברסיטה (אז מכון) הפדגוגית ע"ש אלכסנדר הרצן בסנקט פטרבורג (אז לנינגרד), בשנים האחרונות לקיומה של ברית המועצות, הייתי בטוח שלעולם לא אעסוק בחקר נושאים הקשורים לתקופת המהפכות. בהיסטוריוגרפיה הסובייטית הצטייר נושא זה כמשעמם ביותר: בולשביקים הוגדרו מראש כ'טובים' ואילו כל השאר היו ה'רעים', ומעל הכול ריחף צלה של מהפכת אוקטובר 1917. רק לאחר עלייתי לארץ והתחלת לימודי באוניברסיטה העברית בירושלים התוודעתי למשמעותה של התקופה, הן לגבי ההיסטוריה הרוסית והן לגבי ההיסטוריה היהודית. וזאת בזכות ספרו הקלסי של מורי ורבי פרופסור יונתן פרנקל ז"ל, 'נבואה ופוליטיקה: סוציאליזם, לאומיות ויהודי רוסיה, 1862–1917'. במחקרי הנוכחי אני מבקש להציע מעין המשך לספר זה. בעוד שב'נבואה ופוליטיקה' מתוארות ההתפתחויות שאירעו ברוסיה הצארית עד 1907, ולאחר שנה זו עובר מוקד הדיון אל המתרחש בארץ ישראל ובארצות הברית, אני מבקש להתמקד בפוליטיקה של יהודי רוסיה בתקופה שלאחר 1907.

ספר זה מבוסס על עבודת הדוקטור שכתבתי באוניברסיטה העברית בהדרכתו של פרופ' יונתן פרנקל ז"ל. ללא תמיכתו הרבה והמתמדת במשך 15 שנים, ללא הערותיו הקולעות ומעוררות המחשבה וללא השפעתו האינטלקטואלית והאנושית, מחקר זה לא היה יוצא אל הפועל. פרופ' פרנקל היה חוקר גדול ומורה דגול ופטירתו בטרם עת ב-7 במאי 2008 היא אבדה שאין לתארה לכל תלמידיו הרבים ולתחום המחקר כולו. פרופ' שאול שטמפפר יב"א לא רק תמך בהתעניינותי בהיסטוריה יהודית עוד בהיותי בברית המועצות, ולימדני באוניברסיטה העברית בירושלים, אלא אף עיצב במידה רבה את השקפותיי המחקריות. אני חש חובה להודות לעוד שניים ממורי באוניברסיטה העברית אשר השפיעו עלי רבות – פרופ' עזרא מנדלסון ז"ל ופרופ' ישראל ברטל. תודתי מגיעה גם לפרופ' מוטי זלקין, פרופ' גרשון בקון, פרופ' דוד אסף ופרופ' אמנון רוזנקרואצקין, אשר סייעו בשלבים שונים של הכנת הספר. ידידי ד"ר ארקדי זלצר עזר לי מאוד בכל התחומים הקשורים לכתיבת המחקר – מהעזרה הביבליוגרפית ועד לשאלות הנוגעות לסידור העמודים – קרא את הטקסטים והעיר הערות חשובות; במיוחד אני חב תודה לו על השיחות האינ-סופיות שבהן הוזהרו הרבה מהעניינים הנידונים בספר. ללא עזרתו הרבה והנדיבה של בנימין לוקין מהארכיון המרכזי לתולדות עם ישראל בירושלים – ידיד עוד מימי לנינגרד – הבסיס הארכיוני